

Відгук
10.09.2021 р.
Генеральній секретаріаті
Вченої ради ФФ
Філософії
292.051.022

ВІДГУК

офіційного опонента, докторки економічних наук, професорки
Васильєвої Тетяни Анатоліївни
на дисертаційну роботу Коняєвої Єлизавети Григорівни
на тему: «Науково-технічне співробітництво України та Чилі в аспекті
відновлюваної енергетики»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 292 – Міжнародні економічні відносини

1. Актуальність теми дисертації

Посилення взаємозалежності економік країн та інтенсифікація інтеграційних процесів у глобальних умовах розвитку зумовили трансформацію міжнародного науково-технічного співробітництва як одного з компонентів міжнародних економічних відносин. В основі міжнародного науково-технічного співробітництва є принцип дифузії інновацій, а саме чим більше взаємодія точок генерації інновацій, тим швидше прискорюється їх обмін взаємодії і реалізації. Характерною особливістю сучасного розвитку НБІКС-технологій є інноваційна можливість їх конвергенції. Основою цього є міжнародне науково-технічне співробітництво, яке формується під впливом концепцій, пов'язаних з «проривними» технологіями та структуруванням організаційно-управлінського забезпечення дифузії НБІКС-інновацій, в тому числі в сфері відновлюваної енергетики. Одним із пріоритетів даних технологій є охорона навколишнього середовища, в тому числі, скорочення викидів парникових газів. Якщо поглиблено розглянути пріоритетні характеристик технологій відновлюваної енергетики, то, з точки зору дифузії інновацій, слід зазначити, міжнародне науково-технічне співробітництво щодо відновлюваної енергетики з необхідністю буде взаємодіяти з науково-технічним співробітництвом по НБІКС-технологіям, забезпечуючи тим самим синергетичні умови підвищення ефективності науково-технічного співробітництва в цій сфері. Розширення використання відновлю-

ваних джерел енергії сприяє досягненню кількох цілей політики, включаючи підвищення національної енергетичної безпеки і економічне зростання, створення робочих місць, розвиток нових галузей промисловості, скорочення викидів і локального забруднення, а також забезпечення доступності енергії.

Позитивний досвід соціально-економічного розвитку країни може бути корисним для України, щоб використати в її реформах та реалізації внутрішньої й зовнішньої енергетичної політик. Тому дослідження питань, що пов'язані з двосторонніми науково-технічним співробітництвом між Україною й Чилі в контексті відновлюваної енергетики, її розширення, вдосконалення, а також взаємного запозичення позитивного досвіду соціально-економічного розвитку є актуальними в науковому й практичному відношеннях.

Дані обставини зумовлюють своєчасність та актуальність обраної теми дисертаційної роботи Коняєвої Єлизавети Григорівни.

2. Зв'язок дисертаційної роботи з напрямками наукових досліджень

Дисертаційна робота виконана відповідно до напрямків науково-дослідної роботи кафедри міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за темами «Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин» (№ державної реєстрації 0116U001990) та «Імперативи розвитку міжнародних економічних відносин в умовах глобальних викликів» (№ державної реєстрації 0120U100907), у рамках яких здійснено дослідження науково-технічного співробітництва України та Чилі в аспекті відновлюваної енергетики (довідка № від 15.04.2021 р. № 4002/25-А).

3. Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій

Обґрунтованість пропозицій, висвітлених у дисертації Коняєвої Єлизавети Григорівни, підтверджується коректністю постановки наукових і практичних завдань, комплексністю використання методичних теоретичним узагальненням ши-

рокого кола наукових праць зарубіжних і українських авторів з означеної проблематики, опрацюванням офіційних матеріалів, статистичної інформації та звітів міжнародних організацій (групи Світового банку, СОТ, МВФ, UNCTAD та ін.), експертних оцінок рейтингових агентств, матеріалів міжнародних інформаційних агенцій, теоретико-методичних положень, висновків методологічних прийомів, законодавчих та нормативних документів, постанов урядових органів України та Чилі, статистичних матеріалів Національної статистичної агенції Чилі, Державної служби статистики України, Центру міжнародної торгівлі, рейтингу глобального інноваційного індексу, рейтингу індексу привабливості відновлюваної енергетики тощо.

У процесі підготовки дисертаційної роботи авторкою використано широкий методичний інструментарій, що включає методи: синтез історичного і логічного (п. 1.1, 1.2); історичний метод (п. 2.3); статистичні методи з використанням багатofакторного аналізу, зокрема, кореляційного, та метод компаративного аналізу при дослідженні тенденцій розвитку економіки України та Чилі, прогнозування (р. 2; пп. 3.1, 3.3), економіко-математичне моделювання (п. 3.2) тощо.

Зміст дисертаційної роботи відповідає назві теми, висновки розділів містять аргументовані положення щодо наукової новизни та реалізують поставлені авторкою завдання дослідження.

Положення, висновки та рекомендації, викладені у дослідженні, отримано здобувачем самостійно на основі власних досліджень, за рахунок всебічного вивчення сучасної наукової літератури, зокрема, робіт окремих українських і зарубіжних вчених, що дозволило узагальнити зібрані статистичні дані. Результати дисертаційної роботи є достовірними та науково обґрунтованими, оскільки спираються на загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, що підтверджується наявністю логічного взаємозв'язку сформульованих завдань і отриманих результатів, аргументованістю теоретичних висновків, використанням широкого масиву статистичного матеріалу і методів наукового дослідження.

Системний аналіз дисертаційної роботи Коняєвої Єлизавети Григорівни свідчить про те, що вона є завершеним, цілісним науковим дослідженням, логіка та

внутрішня структура якого підпорядкована поставленій меті й теоретичним висновкам, виконаним завданням.

4. Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну та були отримані особисто дисертанткою. У ході дослідження узагальнено теоретичні підходи дослідження інноваційної сприйнятливості та запропоновано авторське визначення терміну «інноваційна сприйнятливість національної економіки до міжнародного науково-технічного співробітництва», що означає відносини по формуванню умов і факторів зовнішнього і внутрішнього середовища як ресурсу національної економіки для сприйняття комплексу синергетичних можливостей міжнародного науково-технічного співробітництва щодо суспільно-корисного підвищення її потенціалу та формування мотивованої готовності до їх реалізації; введено поняття «вектору інноваційної сприйнятливості національної економіки до міжнародного науково-технічного співробітництва», що призводить до всебічного підвищення ефективності та подолання гальмуючих чинників інноваційної діяльності на рівнях національних економік (стор. 43).

На основі узагальнення та систематизації методів дослідження науково-технічного співробітництва України та Чилі в аспекті відновлюваної енергетики набуло подальшого розвитку науково-методичний інструментарій дослідження науково-технічного співробітництва розвитку економік України та Чилі, їх складової відновлюваної енергетики й специфіки міжнародної відносин, що дозволило визначити й кількісно оцінити схожість їх розвитку за низкою параметрів та виявити чинники позитивного впливу на розвиток двосторонніх відносин у кожній з країн в умовах енергетичної глобальної нестабільності (стор. 56).

У роботі авторкою розроблено концептуальний механізм формування енергозберігаючого кластера на територіальному рівні. В рамках енергозберігаючого кластера, за рахунок взаємодії різних взаємодоповнюючих елементів, відбувається

формування синергетичного ефекту, внаслідок системної роботи регіональних організаційно-управлінських форм. Осмислення поширення енергозберігаючих технологій в рамках кожного окремого регіону передбачає врахування об'єктивного прояву ефектів: запобігання еколого-техногенних негативних наслідків, підвищення життєвих стандартів, зростання інноваційної сприйнятливості, підвищення інноваційної активності, інформаційного ефекту (стор. 185).

У роботі авторкою конкретизовано складові, що відображають ефективність науково-виробничої діяльності України в динаміці за 10 років, на основі яких оцінено результативність інноваційного розвитку України, а саме: за результатами аналізу витрат на НДДКР; кількості статей в наукових і технічних журналах; кількості заявок на патенти; кількості студентів; рівень безробіття; чисельності дослідників в секторі НДДКР сформовано висновок щодо низької результативності інноваційної діяльності в Україні як результат не ефективного інноваційного розвитку країни.

Цінним у теоретичному та прикладному аспектах є проведений у роботі багатофакторний аналіз на основі кореляційного методу, за результатами якого виявлено найвпливовіші факторні ознаки на розвиток відновлюваної енергетики в Чилі (стор. 94-109). Доведено, що для досліджуваної у моделі країни Чилі на стан розвитку альтернативних енергетичних ресурсів істотно впливають результативні фактори як ВВП, викиди CO₂, загальне виробництво електроенергії, що вимагає удосконалення організаційно-економічних засад для формування політик державної підтримки технологій НВЕ в країнах із урахуванням екзогенних та ендогенних факторів (стор. 108-109).

За результатами дослідження практик основних форм підтримок НВЕ у світі, використання механізмів державної підтримки задля стимулювання розвитку зеленої енергетики визначено основні форми підтримок, які реалізуються в Україні та в Чилі (стор. 232).

Особливий науковий інтерес викликає механізм забезпечення синергетичних можливостей з розвитку енергозберігаючих кластерів, основними цілями яких

є поглиблення та розширення співробітництва між країнами; підвищення ефективності використання ресурсів; збільшення здатності до генерування і використання інновацій; розширення поля інноваційної сприйнятливості в зв'язку з підвищенням інтенсивності інноваційно-інформаційних потоків; вихід українських підприємств на нові ринки збуту відновлюваної енергетики; галузеву та виробничу кооперацію, що обґрунтовані певними засобами, факторами й заходами, а також економічними, адміністративними та політичними методами регулювання двосторонніх відносин і узгоджуються зі стратегічними напрямками розвитку відновлюваної енергетики України до 2030 р. (п. 3.3).

За результатами дослідження обґрунтовано науково-практичні рекомендації щодо формування ефективного науково-технічного співробітництва в сфері відновлюваної енергетики на основі запозичення чилійського досвіду, що представляє практичну цінність роботи (стор. 178-180).

Усе вищезазначене надає підстави для загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Коняєвої Єлизавети Григорівни, в якій авторкою самостійно та на достатньому рівні досягнуто мети дослідження і вирішено поставлені завдання.

5. Повнота викладення результатів в опублікованих роботах

Основні положення і результати дослідження викладені авторкою у 18 науковій праці, з яких: 2 розділи у колективних монографіях; 3 статті у наукових фахових виданнях, у тому числі наукометричних; 7 статей в іноземних наукових виданнях, одна з яких індексується у БД Scopus (квартиль Q2); 6 тез доповідей у матеріалах наукових всеукраїнських та міжнародних конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 24,91 д.а., з яких особисто здобувачеві належить 14,02 д.а. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Наукові положення, висновки й рекомендації, які викладені в дисертації та виносяться на захист, були отримані автором самостійно. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає необхідним вимогам щодо публікацій на здобуття ступеня доктора філософії відповідно до встановлених вимог МОН України.

6. Теоретичне і практичне значення одержаних результатів

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи Коняєвої Єлизавети Григорівни полягає в тому, що викладені авторкою у дисертаційній роботі теоретичні положення та практичні рекомендації забезпечують основу для подальших досліджень міжнародних економічних відносин між Україною та Чилі й можуть бути використані при розробці заходів енергетичної та економічної політики цих країн.

Наукові розробки та висновки авторки впроваджено в діяльність Північно-Східного наукового центру Національної академії наук України і Міністерства освіти і науки України при виконанні науково-дослідної роботи за темою «Програмно-проектна методологія енергозбереження в регіональній системі житлово-комунального господарства», Департаменту у справах сім'ї, молоді та спорту Управління інноваційного розвитку та іміджевих проектів Харківської міської ради при аналізі проблем використання природно-ресурсного потенціалу та стану екології, а саме при підготовці проекту «Стратегія розвитку міста до 2030 року», Представництва Європейського союзу в Україні «Team Europe» при підготовці аналітичних матеріалів відносно поглиблення інституційного співробітництва України з країнами ЄС щодо пріоритетних євроінтеграційних реформ в контексті відновлюваної енергетики.

Матеріали і результати дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі при викладанні дисциплін «Глобальні проблеми сучасності» та «Актуальні проблеми світового господарства і МЕВ» у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, що дозволило істотно поліпшити якість підготовки студентів за спеціальністю «Міжнародні економічні відносини», збагатити лекційний матеріал, активізувати семінарські заняття й значно розширити та поглибити знання студентів, що вивчають відповідні курси.

7. Стиль викладення дисертації. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Структурна побудова дисертації, обсяг і оформлення відповідають вимогам, що встановлені до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії та спеціальності 292 – «Міжнародні економічні відносини». Матеріал дисертації викладено в логічній послідовності та доступно до сприйняття. Дисертація написана науковим стилем мовлення. Складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Обсяг основної частини становить 200 сторінок.

8. Дискусійні положення та недоліки щодо змісту дисертаційної роботи

Відзначаючи загалом достатній науковий рівень дисертаційної роботи Коняєвої Єлизавети Григорівни, слід відзначити, що робота не позбавлена певних недоліків і дискусійних положень, до яких слід віднести такі.

1. У дисертації проведено ґрунтовний аналіз теоретичних засад дослідження інноваційної сприйнятливості в результаті якого систематизовано та обґрунтовано підходи до визначення понятійно-категоріального апарату інноваційної сприйнятливості, міжнародним економічним відносинам та науково-технічному співробітництву та надано авторське визначення поняття «інноваційна сприйнятливість національної економіки до міжнародного науково-технічного співробітництва» (пп. 1.1, 1.2). Проте, на нашу думку, не достатньо широко представлені погляди представників вітчизняної наукової школи, які спеціалізуються на дослідженні проблем інноваційного розвитку країн та умов і засобів міжнародного науково-технічного співробітництва.

2. За результатами узагальнення та систематизації методів дослідження науково-технічного співробітництва України та Чилі в аспекті відновлюваної енергетики авторка робить висновок щодо подальшого розвитку науково-методичного інструментарію дослідження науково-технічного співробітництва розвитку економік України та Чилі, їх складової відновлюваної енергетики й специфіки міжнародної відносин (стор. 56). Але на нашу думку, кількісна оцінка схожості їх розвитку за

низкою параметрів та чинники позитивного впливу на розвиток двосторонніх відносин у кожній з країн в умовах енергетичної глобальної нестабільності є не досить аргументованою.

3. При дослідженні основних видів форм державної підтримки НВЕ в Україні (стор. 122) слід звернути увагу на існуючі зелені аукціони. Крім цього, є ще чотири інші механізми: чистий облік енергоспоживання, прямі договори купівлі-продажу енергії, «зелені» надбавки, контракти на різницю.

4. Дисертантка вірно виділяє в Чилі три системи взаємозв'язку електричної енергії (SEN, SIC та SING), які з'єднують генеруючі, передавальні та розподільні установки та компанії, але при цьому не зосереджує увагу на чилійській специфіці цих взаємопов'язаних систем (наприклад Національна електрична система (SEN) була створена у 2017 році шляхом взаємозв'язку Центральної взаємопов'язаної системи (SIC) та взаємопов'язаної системи Norte Grande (SING), яка охоплює 3100 км, що є значною частиною території Чилі та знаходиться під управлінням Координатора Національної електричної системи, що є технічним та незалежним органом, створеним в автономній некомерційній корпорації). На нашу думку, авторська оцінка позитивних і негативних ефектів такої моделі посилила б аналітичні висновки роботи.

5. Авторкою ґрунтовно досліджено науково-технічне співробітництво України з ЄС (додаток А), а також зроблено порівняльну характеристику взаємозв'язку зростання програм НТС Україна-ЄС та основних тенденцій розвитку української економіки з акцентом на недостатність формування ефективного вектора таких відносин, але при цьому було б доцільно більш детально проаналізувати стратегії НТС України із Чилі або створення спільних проєктів, та дослідити роль даної стратегії в інноваційному розвитку України.

6. Серед стратегічних пріоритетів енергозберігаючого НВЕ-кластера як суб'єкта регіональних відносин по реалізації Кіотського протоколу дисертантка акцентує увагу, що НВЕ-кластеру сприяє потенційно вигідна для України ситуація з так

званими «зеленими інвестиціями» в сфері зниження викидів і поліпшення екологічного стану в рамках Кіотського протоколу. В даному контексті робота набула б іншої глибини за умови оцінки авторкою кращих європейські практик, що ґрунтуються на нормативно-правовій базі Євросоюзу. Ще на початку 2000-х років, згідно з директивою ЄС, був створений ринок торгівлі квотами на викиди парникових газів (EU ETS) та перспективи реалізації вищезазначених практик.

7. Позитивно оцінюючи внесок дисертантки у перспективи формування ефективного НТС в сфері НВЕ шляхом розробки схеми енергозберігаючого (виробничо-територіального) кластера (рис. 3.2), конкретизація інструментів стимулювання і підтримки НТС в межах НВЕ України та Чилі значно підвищила б якість теоретичного дослідження авторки.

У дисертації є певні редакційні упущення та неточності. Також, у деяких випадках текст носить суто описовий характер.

Водночас, висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки й цінності дисертаційної роботи.

9. Загальні висновки по дисертаційній роботі

Дисертація Коняєвої Єлизавети Григорівни «Науково-технічне співробітництво України та Чилі в аспекті відновлюваної енергетики» є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що містить наукову новизну, має високий рівень актуальності, вагоме теоретичне і практичне значення для поглиблення теоретико-методичних засад дослідження розвитку двостороннього українсько-чилійського науково-технічного співробітництва та обґрунтуванні механізму його забезпечення в контексті розвитку відновлюваної енергетики України. Дисертаційна робота не містить запозичених висновків інших авторів і відповідає вимогам академічної доброчесності.

За сукупністю якісних і формальних ознак щодо актуальності обраної теми, обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Їх достовірності і новизни, повноти викладення в опублікованих працях, подана захисту дисертація відповідає вимогам, Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40

«Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» та Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167 «Порядок проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», а її авторка – Коняєва Єлизавета Григорівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань «29 – Міжнародні відносини» за спеціальністю «292 – Міжнародні економічні відносини».

Офіційний опонент:

докторка економічних наук, професорка,
директорка навчально-наукового інституту
бізнесу, економіки та менеджменту
Сумського державного університету
Міністерства освіти і науки України

Підпис Васильєвої Т.А. засвідчую:
учений секретар

Тетяна ВАСИЛЬЄВА

Анатолій РУБАН